

Gyermek- és ifjúkori emlékiratok (részlet)**

Szerelem – háború

Sajtó alá rendezte, a lábjegyzeteket készítette Karsai Lucia unokája, Dr. Karsai-Várkonyi Zsuzsa.

1944. november 4-ét, a születésnapomat, az tette számunkra örök emlékezetűvé, hogy ezen a napon megmentettem Laci¹ életét.

Előző nap nálunk beszéltek meg Justus Gyurival,² hogy 4-én délután 2 és 3 között találkoznak a Margit híd pesti hídfőjénél. Ebéd közben valami egészen szokatlan nyugtalanság vett erőt rajtam, kérlelni kezdtem, hogy ne menjen el. Hivatkoztam a születésnapomra, arra, hogy ma maradjunk együtt, – a végén még sírni is kezdtem, március 19-e³ óta talán először – soha semmit még így nem kértem tőle! Laci először csodálkozott, aztán bosszankodott, de végül engedett. Nem ment el. Két óra után rosszkedvűen lézengtünk a bezárt lakásban, én mindenestre eldugtam Laci kalapját, nehogy meggondolhassa magát, azután óriási dörrenés hallatszott.⁴ Pár perc múlva megszólalt a telefon. Justus Gyuri jelentkezett, rémülten kérdezte: / én vettem fel a kagylót,/ ugye, Laci még nem indult el? – felrobbant a Margit híd... Anyám utólag fakadt sírva a gondolatra, hogy Laci, ha én nem rendezek jelenetet, pontosan akkor lett volna a hídon!

* Karsai (szül. Widmar) Lucia (1927–1984) műfordító, szinkron dramaturg. Első férje volt Karsai Elek (1922–1986) történész, levéltáros, az 1960-as években, már válóperük után kezdte használni eredeti családi neve helyett az első férje vezetéknevét. Édesapja Antonio Widmar (1899–1980) olasz diplomata, műfordító, többek között olaszra fordította Madách Imre *Ember tragédiája* c. művét, Babits Mihály barátja. Édesanyja Kolozs (szül. Kolbenheyer) Irén, írói nevén Sziráky Judith (1904–1992). Emlékiratait valamikor az 1960-as évek közepén kezdte el írni, kora gyerekkorától 1948–1949-ig írta le emlékeit. A géppel írott kézirat 98 számozott oldalt tartalmaz, az itt olvasható részlet a 77–83. lapokon található.

** Az emlékiratrészlet a Közös Halmaz Alapítvány 1945-ös pályázatának („1945 – A mi történetünk. A második világháborúról és az 1945-ös évről szóló családtörténeti visszaemlékezések”) „Családunk a világháborúban” kategória különdíjasa (a pályázat eredményhirdetésére 2021 márciusában került sor). A Közös Halmaz Alapítvány kuratóriuma engedélyezte az emlékiratrészlet publikálását, szívességüket ezúton is köszönjük.

¹ Laci: Hárs László (191–1978) író, költő, újságíró, Sziráky Judith második férje. Karsai Lucia nevelőapja, később gyermekeinek (Karsai László, sz. 1950 és Karsai György, sz. 1953) nevelő nagyapja. Itt most, a Széll Kálmán téren mint szökött zsidó munkaszolgálatos bujkál.

² Justus György (1898–1945) zeneszerző. Hárs Lászlóval valószínűleg a Szalmás-kórusban ismerkedtek meg. Hárs nekik is írt munkaszolgalmi dalszövegeket. A Justus és Hárs által közösen írt zenés játék (Szóló) előadatlan maradt.

³ 1944. március 19.: Magyarország német megszállása.

⁴ A német utászok által aláaknázott Margit híd 1944. november 4-én, Szálasi Ferenc „Nemzetvezető” esküetele napján délben véletlen baleset következtében robbant fel.

Így éltünk Karácsonyig. Karácsony este magunkra maradtunk anyámmal. A fiúk⁵ elmentek Tamás⁶ szüleihez, akik Ervin⁷ nagynénjével együtt a Gugger-hegyen⁸ bujkáltak, Laci pedig anyját és hűgát látogatta meg. Ő másnap hajnalban még haza tudott jönni, – de a Gugger-hegyről a Széll Kálmán-térig⁹ már csak február 3-án jöhettek a fiúk.

Az ostrom¹⁰... Pince nem volt a házban. A házmasterlakás konyhájába költöztünk le, azzal a nyilas családdal együtt, akiket szegény Ágnesék¹¹ elhagyott lakásába költöztettek kevéssel azelőtt. Laci apámtól kapott kiváló olasz irataival¹² addig nem volt probléma, – de ekkor nyilaséknak feltűnt, hogy ez az olasz fiatalember soha nem beszél olaszul. Rendben van, fiumei, tud magyarul, de hát ők annyira szeretnék az olasz beszédet hallgatni! Hogy gyanújuk ne fokozódjék, azt találtuk ki, hogy Laci éjszakánként részleteket tanult meg az első kéznél lévő olasz könyvből, – a Pinocchio volt az, – s reggelenként élénk társalgást folytattunk. Én mondtam, ami éppen eszembe jutott, anyám rémületére olykor a nyilas családot szidalmaztam dallamos olasz káromkodásokkal fűszerezve nézeteim kifejtését, Laci pedig a Pinocchio-szemelvényekkel válaszolt.

Végig nagyon nyugodt voltam... elég volt Laci életének november 4-én történt csodálatos megérzéseimmel történt megmentésére gondolnom, s arra, hogy ugyanígy megérezném azt is, ha Ervinnek, Tamásnak, Sergionak¹³ baja lenne. Ezért meglehetősen nyugodt voltam. Nem, egyáltalán nem tudtam megérteni anyám állandó hisztériás rohamait, ő sem értette az én nyugalمامat. Így hát – ha éppen nem a Bibliát olvastam, az egyik ablakba húzódom, – akkor mindig Lacival voltam. Egy idő múlva meguntuk a Pinocchiot, s felcseréltük Manzonival.¹⁴ Ma is emlékszem, hogy egyedül ezzel tudtuk néha megnevetetni anyámat, amikor Laci mondta, mondta hallatlan igye-

⁵ A „fiúk” alatt itt a Karsai Lucia baráti társaságához tartozó Keleti Tamást és Rozsnyai Ervint kell érteni.

⁶ Keleti Tamás (1927–1989) biokémikus, a biológia tudományok doktora.

Karsai Lucia baráti társaságához tartozott az Olasz Gimnáziumban töltött évek során.

(A budapesti Olasz Gimnázium hivatalos nevén Budapesti Savoyai Jenő Olasz Király Iskola, VI. kerület, Teréz krt. 9.) Hiba! A hiperhivatkozás érvénytelen.

⁷ Rozsnyai Ervin (1926–2012) filozófus, történész, költő.

Karsai Lucia iskolatársa az Olasz Gimnáziumban. Első komoly szerelme.

⁸ Mai nevén: Látó-hegy.

⁹ XII. kerület, Széll Kálmán tér 12. I. em. 3., itt lakott Sziráky Judith és Widmar Lucia 1935–1945 között.

¹⁰ Budapestet 1944. december 24-én zárták gyűrűbe a Vörös Hadsereg egységei. Az ostrom 1945. február 13-ig tartott.

¹¹ Vámosi (Wamoser) Ágnes (1928–1944/5) Widmar Lucia barátnője, zsidó származású szomszédja a Széll Kálmán téri házban. 1944 decemberében deportálták Ravensbrückbe, ott vesztette életét. Szüleinek a IV. (ma V.), Váci u. 10. sz. alatt volt kepengeszalonjuk.

¹² Amikor Pietro Badoglio (1871–1956) miniszterelnök átállt a szövetségesek oldalára (1943. szeptember 9.), Magyarországon kettészakadt az olasz követség egy fasiszta „Mussolini-követségre” és egy antifasiszta „Badoglio-követségre”, és Antonio Widmar a „Badoglio-követség” ügyvivője lett. A régi követségről az új Naphegy utcai épületbe több pecsétet és bélyegzőt magával vitt, amelyek révén életmentő hamis papírokkal tudták segíteni az üldözötteket.

¹³ Sergio Failoni (1890–1948) karmester fia. Widmar Lucia baráti társaságához tartozott az Olasz Gimnáziumban.

¹⁴ Alessandro Manzoni (1785–1873) gróf, költő.

kezettel a Promessi sposi¹⁵ első oldalait, én is megtanultam vele, annyit hallottam: „*Quel ramo del lago di Como che volge á mezzogiornio, ha due catene di monti, tutto a seni e golfi, a secondo dello sporgere*”¹⁶ ... igen, így volt.

Aztán eljött február 3-a. Kora reggel két barátságosan mosolygó, fehér hőköpenybe öltözött szovjet katona ölelte át Lacit, aki elsőként rohant felénk a havas udvaron, Ukrajnában tanult orosz szókinccsel üdvözölve őket. A nyilas család felemelt kezekkel állt, ezen mindannyian hangosan nevetünk. Aztán kenyeret hoztak, meg csokoládét, anyám megvarrta az egyiknek szakadt kabátujját.

És délután megjöttek a fiúk. Együtt jött Ervin és Tamás, milyen éles ma is a kép! A díványon feküdtem a szűk kis házmesterlakás konyhájában, ők beléptek, felugrottam – aztán Ervin karjaiban voltam, ott mindenki előtt megcsókoltuk egymást úgy, igen, akkor abban a percben is erre kellett gondolni, – pontosan úgy, mint 43 őszén a Városmajori padon. Máig is azt hiszem, hogy anyám azt a csókot nem vette észre. Hiszen ő közben Tamás kézcsókját fogadta, én azután természetesen őt is megcsókoltam – nem, nem látta a különbséget! A fiúk elmondták hogyan rekedtek a Gugger-hegyen Karácsony este – a János-kórházig majd’ minden nap legyalogoltak, és ma végre sikerült továbbjutni. Könnyes nevetéssel mesélték, hogy Ervin a Fogasnál behunyta a szemét, belekarolt a barátjába, s arra kérte, hogy vezesse a házunkig. Csak akkor szóljon neki, ha már látja, hogy épségben van, mert ha nem... Az épen maradt ház kapujában nyitotta csak ki a szemét.

Ezzel véget ért az ostrom – de a háború még nem. Február 13-ig a fiúk minden nap eljöttek, felmentünk az alig romos lakásba, csak az éjszakák voltak borzalmasak. A szenespincében, szénkupacok közé elbástyázva „aludtunk” majd’ minden éjszaka, anyám, én, a nyilasék 18 éves lánya, majd pár nap múlva az állapotos házmesterné is, mert kiderült, hogy még neki is veszedelmes a lakásban maradni.¹⁷ Rettenetes volt, – ez volt a legrettenetesebb, az nem, hogy elvitték az óráinkat, anyám perzsabundáját, s egyik délután, március 19. óta nem sokadszor – én is elvesztettem legendás hírű nyugalmamat. Laci ült mellém természetesen, amikor fejemet a díványpárnába temetve sírni kezdtem, – s hosszan beszélgetett velem mindarról, amit a kérdésem kavart fel benne:

– *Mondd, hát ezért volt? Ezt vártuk? Hiszen most éppúgy kell bújni és félni és reszketni a csengetéstől, sőt dörömböléstől!*

Február 12-e estéjén újra megjelent az első két fehérköpenyes katona, nevetve mesélték, hogy ők most pár napra elmennek, de aztán végleg visszajönnek, s akkor Budapest már egészen szabad lesz... 13-án az emeletről, a lakásunkból néztük a harcot. A Várból a Húvösvölgy felé kitörő német

¹⁵ „A jegyesek”.

¹⁶ „A Como tó azon ága, mely délfele terjed két meg nem szakított hegyláncz közt, s ezekbe való be- és kinyomulása által egy csomó öblöt képez, egyszerre összeszorul s jobbról egy hegyfok és balról sík partvidék közt folyam alakját veszi fel.” Fordította: Beksiés Gusztáv.

¹⁷ Az ostrom alatt és után a szovjet katonák tízezres nagyságrendben követtek el nemi erőszakot Budapesten is.

csapatok egy része a Városmajorban ütközött össze a szovjet katonasággal,¹⁸ – mi remegve figyeltük, hogy a nyilas család felnőtt tagjai kiszaladtak az utcára, s egy-egy német katona kabátját elkapva próbálják nekik magyarázni, hogy ebben a házban egy szökött zsidó munkaszolgálatost bújtatnak! Mert az első szovjet katona megérkezésének napján természetesen Lacival eldobtuk a Pinocchiot és a Manzont is, – de szerencsére nem lett baj, azoknak a németeknek már más gondjuk volt, mint szökött munkaszolgálatosokat keresni.

Február 20-án mentek át a fiúk, kérésemre, Pestre, megkeresni apámat. Másnap apám is megérkezett, – utánam azonnal Lacival ölelkezett össze, azután a március 19-re emlékeztető nyugodt, de határozott hangon szólított fel minket, hogy csomagoljunk, átvisz minket magával. Itt nem maradhatok – magyarázta, Lucetta nincsen biztonságban, s Laci is nyilván el akarja kezdeni a munkát, odaát már dolgozik a Szociáldemokrata Párt. – Igen, ezek döntő érvek voltak. Anyám is csak rövid ideig ellenkezett, azután szabályos batyuba kötöttük a legszükségesebb ruhadarabokat, s apám csónakon átvitt minket Pestre. Hosszú gyaloglás után érkeztünk a Kaas Ivor utcába, ahol apám a házat, amelyben lakott,¹⁹ az olasz kolónia házának nyilvánította, ott éjjel-nappal orosz őrség vigyázott ránk.

Ez nagyon jó volt. Anyám ugyan nehezen nyugodott bele abba, hogy apám lakásában, sőt, – Irénnel²⁰ együtt kell laknia, de hamarosan nagyon megbarátkoztak, /én Irént már azelőtt is szerettem,/ különösen akkor, amikor kiderült, hogy apám nem lakik velünk az V. emeleten, hanem a II.-on, – új szerelmével, akit én mint angol tanárnőjét ismertem már vagy egy éve. Azért voltunk épp elegendően nélküle is. A kétszobás lakás valódi tömegszállás-sá alakult, hármunkon kívül Irén, két volt francia hadifogoly, négy menekült francia partizán, a követség két néger inasa, az egyik Mauthausenbe deportált Badoglio-követségi tisztviselő lánya és felesége, – és apám két hatalmas, gyönyörű, többszörös díjnyertes pulikutyája. Meg kell mondanom, hogy a tömeg láttára sem tudtam osztani anyám kétségbeesését. Lacival együtt azonnal hozzáálltunk a rendcsináláshoz, Irén igazán örült nekünk, – az egész ház igen kedélyes életet élt így együtt, – mert a többi lakásban is körülbelül így állt a helyzet, a régebbi lakók befogadták azokat az olaszokat, akiket apám odatelepített, a III. emeleten közös konyhánk volt, onnan hoztuk el a rettenetesen rossz, s találgatni valóan felismerhetetlen háború utáni ételeket. De nekem mindez nagyon tetszett. Élveztem, hogy egy házban lakom apámmal, naponta láthatom, akkor már ott laktak Failoniék is, /Maria a fiaival,/ több volt iskolatársam is, – és biztonságban voltunk még ha hatodmagunkkal is a szobában, ágyban és nyugodtan, a dörömbölésektől való félelem nélkül lehetett aludni! A Bibliát eltettem. Az első ott töltött estéken már a Tonio Krógertert olvastam... gyertyaláng fénye mellett.

¹⁸ 1945. február 13-án a Várba beszorított német és magyar csapatok megkísérelték a kitörést, többségüket lemészárolták.

¹⁹ Ma: V. kerület, Nyáry Pál utca 10.

²⁰ Antonio Widmar nála sok évvel fiatalabb barátjánője.

Béke volt. S a legszebb esték voltak. Apró, füstös olajmécsesek mellett üldögéltünk az összezsúfolt szobában, énekeltünk, verseket mondtunk, gramofonoztunk, bizony néha még táncoltunk is. Ervinék sokszor velünk voltak ezeken az estéken, én néha a zongorához ültem, s kísértem a mindenféle nyelven szóló dalokat. A négerek is énekeltek, aztán a házban hamarosan híre ment, hogy a „két Widmarné” /a másik Irén volt a ház szemében,/ lakásán valóságos műsoros estélyek folynak, sok vendég is feljött hallgatni a hangversenyeinket. Lassan odaszoktak a ház őrségét ellátó orosz katonák is, s édes orosz dalaikkal kiegészítették addigi műsorainkat. Egyikük, a magas szőke Ványa gyönyörűen énekelt, és harmonikával kísérte, felejthetetlen emlékek ezek is... Kalinka,²¹ azóta sem tudom meghatódás nélkül hallgatni. Igen, béke volt.

164

Bp. V. ker., Kaas Ivor utca 10.

²¹ Ismert orosz népies dal.